

ЯРОСЛАВ КОТЕНКО

**Локальна ідентичність як умова
розвитку об'єднаних територіальних
громад**

навчальний модуль

Київ
ІКЦ «Легальний статус»
2016

УДК 352.071.2:159.923.2](07)
ББК 67.401я7+88.37я7
К73

Інститут
Громадянського
Суспільства

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

«Розроблено за сприяння Програми Ради Європи «Децентралізація і територіальна консолідація в Україні» в рамках впровадження проекту «Підтримка розвитку об'єднаних територіальних громад у Хмельницькій області».

Викладені погляди належать авторам цієї роботи і не можуть ні за яких обставин вважатися такими, що виражають офіційну позицію Ради Європи.

Ця інформація та розробки є вільними для копіювання, перевидання та поширення по всій території України всіма способами, якщо вони здійснюються безоплатно для кінцевого споживача та якщо при таких копіюванні, перевиданні та поширенні є обов'язкове посилання на автора і суб'єкта майнового права на цю інформацію та розробки.

К73 Котенко Я.

Локальна ідентичність як умова розвитку об'єднаних територіальних громад (навчальний модуль) / Ярослав Котенко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 44 с.

ISBN 978-966-8312-87-8

УДК 352.071.2:159.923.2](07)
ББК 67.401я7+88.37я7

ISBN 978-966-8312-87-8

© Рада Європи, 2016
© Інститут громадянського суспільства, 2016
© ІКЦ «Легальний статус», 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. «ІДЕНТИЧНІСТЬ»: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА ...	7
1.1. <i>Види ідентичності</i>	8
1.2. <i>Структура ідентичності</i>	8
1.3. <i>Функції ідентичності</i>	9
1.4. <i>Запитання для самоконтролю</i>	10
РОЗДІЛ 2. ЛОКАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПРОСТОРОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	11
2.1. <i>Визначення меж локальної ідентичності</i>	15
2.2. <i>Локальна ідентичність у соціологічному вимірі</i>	17
2.3. <i>Локальна та регіональна ідентичність: спільне та особливе</i> ..	19
2.4. <i>Функції локальної ідентичності</i>	23
2.5. <i>Запитання для самоконтролю</i>	24
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ І КОНСТРУЮВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	25
3.1. <i>Види ресурсів для формування локальної ідентичності</i> ..	26
3.2. <i>Конструювання локальної ідентичності</i>	28
3.3. <i>Функції політики ідентичності</i>	29
3.4. <i>Основні інструменти формування локальної ідентичності</i> ..	31
3.5. <i>Запитання для самоконтролю</i>	35
РОЗДІЛ 4. ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА КОНСТРУЮВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ...	36
4.1. <i>Львівська міська рада</i>	36
4.2. <i>Координаційний комітет самоорганізації населення, м. Димитров, Донецька область</i>	38
4.3. <i>Микола Сергійович Огородник</i>	40

ВСТУП

Серед чинників, які стримують суспільний розвиток нашої держави, вагомим місцем посідає недосконала організація влади, зокрема, та її складова, що максимально наближена до громадян – місцеве самоврядування. Система його функціонування не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації та захисту прав, надання населенню органами місцевого самоврядування (далі – ОМС) і утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних публічних послуг.

Комплексне вирішення проблем системи місцевого самоврядування та пов'язаної з нею територіальної організації влади шляхом реформування передбачено у відповідній Урядовій Концепції¹. Мета Концепції – визначити напрями, механізми і строки формування ефективної системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Реформування зазначених інституцій покликане забезпечити створення і підтримку повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, а також узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Досягнення зазначеної мети планується здійснити насамперед за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та самодостатніх соціальних спільнот, члени яких зможуть захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення за рахунок організаційної та фінансової самостійності територіальних громад та ОМС. Вказане, на нашу думку, є ключовою умовою та індикатором успіху зазначеної реформи загалом, однак досягненню бажаного протистоїть низка перешкод.

Зокрема, аналізуючи розвиток більшості територіальних громад, можемо визначити наступні суттєві проблеми їх теперішнього стану:

- неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав, інтересів та досягнення спільних цілей розвитку громади; нерозвиненість форм прямого народовладдя;

---

¹ «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Розпорядження КМУ від 01.04.2014 р. №333-р. // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

- зростання у територіальних громадах соціальної напруги унаслідок корпоратизації ОМС, закритості і непрозорості їх діяльності, високого рівня корупції та патерналізму у відносинах з населенням;
- неузгодженість політики місцевих територіальних органів виконавчої влади, їх установ, ОМС з реальними інтересами територіальних громад та відсутність механізмів виявлення зазначених інтересів;
- нерозвиненість у територіальних громадах практики соціальних ініціатив і соціальної економіки з виробництва соціальних, культурних, побутових, медичних, інформаційних та інших послуг для їх членів; невикористання ресурсного потенціалу цього сектору у місцевому розвитку.

Зокрема, за результатами соціологічного опитування, проведеного² Фондом «Демократичні ініціативи»³, спостерігається наступна тенденція: українці, попри революцію Гідності, виявляють досить низьку суб'єктність. Так, відповідаючи на запитання: Чи зросла за останні два роки готовність громадян до участі у місцевих справах громади (на рівні міста, району, села, вулиці, будинку тощо)? І Ваша власна? – відповіді розподілилися наступним чином:

Відповіді	Уявлення про суспільство	Уявлення про себе
підвищилась	39.3	20.2
залишилась без змін	37.4	60.1
зменшилась	8.9	12.2
важко відповісти	14.4	7.6

На запитання: Чи зросла за останні два роки готовність громадян до об'єднання в громадські організації та ініціативи? І Ваша власна? – отримано такий результат:

Відповіді	Уявлення про суспільство	Уявлення про себе
підвищилась	50.5	17.7
залишилась без змін	26.9	61

² Опитано більш ніж 2000 респондентів у 110 населених пунктах по всіх областях, крім АР Крим, час проведення: 08-20.10. 2015 р.

³ Прес-реліз. Як змінюється суспільство Нової України? // Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/jak-zminyuetsjakraini_.htm

Відповіді	Уявлення про суспільство	Уявлення про себе
зменшилась	7.5	12.4
важко відповісти	15.1	9

Таким чином, визначені соціально-психологічні чинники лежать в основі неспроможності територіальних громад та зумовлюють інші соціально-економічні, демографічні та духовно-культурні проблеми місцевого розвитку, зокрема:

- економічну неспроможність переважної кількості територіальних громад, що полягає у недостатності коштів у їх бюджетах розвитку для інвестицій в інфраструктуру, зниженні ефективності використання місцевих ресурсів та активів, погіршенні інвестиційної привабливості;
- критичну зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і комунального житлового фонду та ризик виникнення техногенних катастроф;
- незадовільну у більшості територіальних громад демографічну ситуацію (старіння населення, знелюднення сільських територій та монофункціональних міст);
- скорочення у територіальних громадах мережі навчальних та лікарських закладів, об'єктів інфраструктури культури: клубів, бібліотек, будинків культури, місцевих музеїв тощо.

Висновок: без появи та утвердження територіальної громади, як основного суб'єкта, зацікавленого та спроможного взяти відповідальність за власний розвиток та успіх реформи децентралізації, усі зусилля зовнішніх акторів у цьому напрямі — держави та її установ, інститутів громадянського суспільства — будуть малоефективними та недостатніми.

Відповідальна та спроможна територіальна громада — це не просто певний загал мешканців, що проживають у поселенні — селі, селищі або місті. **Це, насамперед, певна суспільна і психологічна сутність, що відповідно характеризує місце**, де разом проживають люди, самих цих *людей та взаємовідносини* між ним.

Появі такої громади сприяє відчуття єдності, солідарності, довіри, поваги, взаєморозуміння серед її членів, а також її ідентичності. Ідентичність є багатозначним поняттям і водночас промовистою характеристикою індивіда чи спільноти. **Наявність у спільноти сформованої ідентичності є важливою передумовою її суб'єктності, запорукою сталості та розвитку.**

РОЗДІЛ 1

«ІДЕНТИЧНІСТЬ»: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА

Процеси трансформації українського суспільства наприкінці ХХ – початку ХХІ століття характеризуються становленням нових та зміною старих соціальних груп і спільнот, що супроводжується глибокими кризовими явищами суспільної свідомості. Зазначене проявляється у втраті окремими особами та їх спільнотами звичних орієнтирів, норм, цінностей, світогляду, які у радянський період формувались та підтримувались державою та її інститутами.

За цих умов дезорієнтації люди намагаються самостійно ідентифікувати себе перш за все як представників тих груп чи спільнот, що видаються найбільш близькими, очевидними та зрозумілими⁴. **Мотивом** таких дій є **насамперед бажання мати певність, розуміння щодо самих себе** (*хто ми такі?, чому так вчиняємо?, чому це важливо?*) та ще, більш важливо, **стосовно інших – чужих** (*хто вони?, що у них на думці? чого від них очікувати?*). Таке **розуміння** або **визначення відбувається завдяки** розрізненню де «свої», а де «чужі» та **самоототожненню** себе зі «своїми», «рідним», «близькими» тощо. Воно є запорукою впевненості індивіда (групи) у своїх силах, своєму сьогоденні та майбутньому.

Поняття «**ідентифікація**» (від лат. *identifico* – ототожнювати) означає **процес** емоційного та/або свідомого **самоототожнення** індивіда (групи, спільноти) з іншою людиною, групою, ідеалом, **засвоєння** ним (ними)

---

⁴ Л. В. Овчиннікова. Локальна ідентичність як соціокультурний феномен: чинники формування та відтворення. // Дисертаційне дослідження. – Харків, 2012. С.4.

норм, цінностей, стандартів поведінки тих спільнот, до яких належить або прагне належати особа (група). У цьому контексті процес ідентифікації є функцією самоопису, самовизначення індивіда, свідомого або несвідомого набуття ним власної суб'єктивності.

Поняття «**ідентичність**» походить одночасно від двох складових: *Idem* (лат. означає – *тотожний, подібний*) та *Ipse* (лат. означає – *самість, або самого себе*)⁵. Відтак **ідентичність означає одночасно і унікальність** індивіда (спільноти), і його (їх) **належність до певного об'єкта ототожнення** – іншої людини, місця, території, етносу, конфесії тощо. **Ідентичність** – це **результат процесу ідентифікації**, в основі якої лежать механізми **розрізнення та ототожнення**. Вона виникає із розрізнення (порівняння) «*Я*» та «*Інший*», «*Ми*» та «*Вони*» та ототожнення із близьким, привабливим об'єктом.

1.1. ВИДИ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Окремі дослідники⁶ поділяють існуючі ідентичності на **природні**, які не вимагають послідовної діяльності щодо їх самовідтворення, та **штучні**, котрі потребують постійної цілеспрямованої підтримки. До перших, зокрема, належать: етнічні, расові, територіальні, загальносвітові. До других – національні, професійні, конфесійні, класові, регіональні, групові тощо. Окремі мають змішаний характер, наприклад гендерна.

1.2. СТРУКТУРА ІДЕНТИЧНОСТІ

Структура ідентичності включає наступні її рівні:

- емоційний (афективний) – настрої, почуття індивіда/спільноти, які виникають до об'єкта ідентифікації, (наприклад почуття любові до місця народження – малої батьківщини);
- пізнавальний (когнітивний) – уявлення індивіда/спільноти про об'єкт ідентифікації, його характеристики та включення себе (само-

---

⁵ О. Мусієздов. Відкрита лекція, проголошена 25.09.2014 р. в Культурному центрі «Інді» м. Харків. // Режим доступу: <http://socresource.blogspot.com/2014/10/blog-post.html>

⁶ *Естественные и искусственные идентичности, или почему национализм, расизм и либерализм идут рука об руку.* // Режим доступу: <http://tstofimov.ru/2012/01/estestvennye-i-iskustvennye-identichnosti-ili-pochemu-nacionalizm-rasizm-i-liberalizm-idut-ruka-ob-ruku/>

категоризація) до його складу (наприклад: Я – православний/католик/протестант тощо);

- поведінковий – готовність індивіда/спільноти до дії, а також сукупність мотивацій до дії, які є наслідком їх самоотождоження (наприклад: Я люблю Ісуса Христа; Я – християнин; Я допомагаю нужденним, як це робив Він).

1.3. ФУНКЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Виділяють такі функції ідентичності:

- **Адаптивну** – допомагає індивіду пристосуватися до нових соціальних обставин з метою підтримки особистісної цілісності, внутрішньої тотожності та безперервності свого буття.
- **Інтегративну** – об'єднує особистісні та зовнішні – соціокультурні параметри формування особистості.
- **Сенсоутворюючу** – ідентичність є простором утворення нових сенсів, узагальнень, знань тощо.

Завершуючи огляд ідентичності, слід наголосити, що вона як багатопланове наукове поняття є⁷:

- умовою психологічного здоров'я індивіда;
- виступає засобом визначення себе та розпізнавання інших;
- механізмом його адаптації до мінливої соціокультурної реальності.

Ідентичність проблематизується у часи змін, зокрема, у ситуації, коли з'являється необхідність об'єднати новою синтетичною ідентичністю традиційні «самоочевидні» ідентичності, створити нове соціокультурне колективне «Я», наприклад, ту ж націю-державу.

З іншого боку, будь-який перехід від традиційного суспільства до сучасного, а передусім до інформаційного, супроводжується вибухом нових ідентичностей, які по новому фрагментують суспільство, акцентуючи на особистих та окремих інтересах на противагу загальним. Як наслідок – сучасні синтетичні ідентичності багатоскладові.

---

⁷ Л. В. Овчиннікова. *Локальна ідентичність як соціокультурний феномен: чинники формування та відтворення. // Дисертаційне дослідження. – Харків, 2012. С.22.*

Таким чином, соціальна ідентичність є результатом ототожнення індивіда із соціальними групами (спільнотами), внутрішнього прийняття (інтеріоризації) їх цінностей, норм та/або інтересів, що проявляється у його поведінкових практиках – як громадянина, як носія статі (жінка/чоловік), як фахівця в тій чи іншій галузі, як віруючої людини, як представника певної етнічної групи, класу тощо.

1.4. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Що таке ідентичність?*
- 2. Які процеси лежать в основі механізму ідентифікації?*
- 3. Які функції ідентичності?*

РОЗДІЛ 2

ЛОКАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНО- ПРОСТОРОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Як уже зазначалося вище, сучасна наука, досліджуючи феномен соціальних ідентичностей, виділяє колективну, індивідуальну, громадянську, етнічну, національну, професійну, гендерну, вікову, територіально-просторову тощо.

Територіально-просторова, або **територіальна ідентичність** – це сприйняття індивідом себе як представника певної «уявленої спільноти», яка ґрунтується *на єдності території проживання, історії та традицій, соціокультурного досвіду, ціннісних орієнтацій та способу життя*⁸. Вона може виникати з об'єктами різного масштабу та змісту такими, як місце проживання, мікрорайон, район, локальна община, село, селище, місто, територіальна громада, регіон, країна, субконтинент, континент, або земна куля.

Поняття «уявлена спільнота» у науковий обіг увів Бенедикт Андерсон (робота «Уявлені спільноти»). Дослідник, аналізуючи передумови формування націоналізму в епоху раннього модерну, дійшов думки, що **будь-яка спільнота** (етнос, клас, нація тощо), більша за первісне поселення з безпосередніми контактами між мешканцями (хоча можливо й воно), є **уявленою**, оскільки представники навіть найменшої нації ніколи не зна-

---

⁸ Г. Коржов. Територіальні ідентичності: концептуальні інтерпретації в сучасній зарубіжній соціологічній думці. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – №1. – С.107-124.

тимуть більшості зі своїх співвітчизників, не зустрічатимуть і навіть не чути будуть нічого про них, і все ж в уяві кожного житиме образ їх співпричетності⁹.

Осмилюючи природу територіально-просторових ідентичностей – від глобальної до локальної в різних системах координат, слід зауважити, що в працях низки дослідників наголос незмінно робиться на «визнанні тією чи іншою територіальною спільнотою таких спільних цінностей, які не тільки визнаються «своїми», але й здатні становити тривку основу для консолідації»¹⁰. У свою чергу, **консолідація виступає вагомим передумовою для організації політичного життя на демократичних засадах**, політичної участі громадян та їх впливу на прийняття суспільнозначущих рішень. Відповідно **ієрархія територіальних ідентичностей**, де нижчі рівні співіснують з вищими, **виступає тим каркасом**, на якому будується **культура субсидіарної демократії**¹¹.

Територіально-просторова ідентичність, як правило, представлена наступними рівнями:

- локальний (місцевий);
- регіональний;
- державний/національний;
- глобальний.

Отже «локальна ідентичність» уособлює собою первинний (базовий, основний) рівень територіально-просторової ідентичності. Термін «локальний» є похідним від латинського «*localis*», що означає «конкретне місце» або «розташування у просторі».

Своєрідну характеристику місця та простору дав американський географ китайського походження І-Фу Туан: «Простір у західному світі є загальноприйнятим символом свободи. Простір відкритий, передбачає майбутнє й побуджує до дії... Закритий й олюднений простір стає «місцем». У порівнянні з «простором» «місце» є спокійним центром певних

⁹ Андерсон Б. Уявлені спільноти. – Київ: Критика, 2001.

¹⁰ Нагорна Л. П. Регіональна ідентичність: український контекст [Текст]: [Моногр.] / Л. П. Нагорна. – К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 405 с.

¹¹ Панченко Т. В. Регіональна і локальна ідентичності як складові культури субсидіарної демократії. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін, Київ. 2010. – Вип. 4. – С. 72-77.

цінностей. Людям необхідне як місце, так й простір. Місце – це безпека, простір – це свобода; ми прив'язані до першого й тужимо за другим. Немає кращого місця, ніж дім...»¹².

Рідний дім, як головний символ місця, зберігає сліди, які залишила історія; він пов'язаний із сім'єю, її долею. **Дім є** головним елементом малої батьківщини для багатьох поколінь, **основною, що формує локальну ідентичність**. Певну роль у її формуванні **відіграють самобутні люди, магичні місця**.

Локальна ідентичність може реалізовуватися через ідентифікацію з окремими елементами, зокрема:

- з місцем народження/малою батьківщиною;
- з особливостями місцевого ландшафту і клімату;
- із відомими місцевими історико-культурним подіями;
- із значимими людьми: з близькими та рідними, друзями (безпосередні контакти); колегами по роботі; відомими особами;
- з економічною спеціалізацією місця і рівнем його соціально-економічного розвитку;
- з особливими реальними або приписуваними межами колективної поведінки¹³.

Багатоманітність елементів локальної ідентичності свідчить, що її формування відбувається під впливом багатьох чинників. До них російський етнолог С.С. Савоскул додає також **уявлення про сучасний стан суспільства**, в якому перебуває індивід та з яким він себе в тій чи іншій мірі отожднює, **оціночні судження** про свою спільноту та її соціокультурне та природне середовище, **уявлення** про сусідні та інші співтовариства, з якими взаємодіють представники даної групи тощо.

Таким чином, **локальна ідентичність** (далі – ЛІ) – **це результат отожднення людиною себе з певним місцем фізичного простору, що має символічну і ціннісну значущість, специфічну культуру. Вона формується під впливом колективного та індивідуального досвіду і взаємодії в межах локальної спільноти**.

---

¹² Tuan Yi – Fu. *Przestrzeni miejsce / Yi – Fu Tuan; przetozyta Agnieszka. Morawinska.* – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1987. – 253 s. 8, c. 75.

¹³ Локальная идентичность: формы актуализации и типы / Е. В. Морозова, Е. В. Улько. – ПОЛИТЭКС. – 2008. – № 4. – С. 139-151.

Важливими чинниками формування ЛІ є:

- **місце** як специфічний простір значимих смислів, цінностей та норм;
- **первинна соціалізація**, агентами якої виступає близьке локальне оточення;
- **взаємодія** в межах локальної спільноти;
- **колективна пам'ять** спільноти щодо значущих подій та персоналій в історичному розвитку місця ¹⁴.

За характером ЛІ може бути **номінальною та реальною**. У першому випадку особа або група виділяє себе із соціуму та відносить до певної спільноти, у другому – на основі усвідомлених та прийнятих цінностей або інтересів локальної спільноти особа добровільно включається до здійснення діяльності на благо своєї спільноти. Деякі науковці розглядають існування латентної ЛІ, яка лежить в основі номінальної та реальної, коли особа себе не самоідентифікує, а лише відносить до кола «місцевих», «наших», «своїх» на протигагу до їх антонімів («Мы – пскопские» (у розумінні «псковские» – Авт.) фраза із фільму «Ми з Кронштадту, 1936 рік).

Сформована ЛІ індивіда проявляється на трьох рівнях:

- 1) емоційному;
- 2) когнітивному (пізнавальному);
- 3) поведінковому.

Емоційний рівень включає емоції, настрої, почуття, які відчуває індивід стосовно своєї належності до локальної спільноти. Вони можуть бути як позитивними, так і негативними, варіювати від повного неприйняття членів спільноти до повної підтримки, від почуття сорому до гордості, від приниження до зверхності тощо. Даний рівень ЛІ включає й **емоційну прив'язаність до місця**, відчуття близькості, спорідненості із ним, з його природою, із фізичним, соціальним та культурним середовищем. Кожен індивід має сильне почуття або прихильність до певних місць, об'єктів та просторів, що може бути описаним за допомогою таких словосполучень як «родинне гніздо», «шкільні друзі», «улюблене крісло», «старі сусіди», «моє місто» або «улюблена кімната».

До **когнітивного (пізнавального) рівня** ідентичності слід віднести **інформованість стосовно локальної спільноти**, до якої належить індивід – про її спо-

---

¹⁴ Л. В. Овчиннікова. Локальна ідентичність як соціокультурний феномен: чинники формування та відтворення. // Дисертаційне дослідження. – Харків, 2012. С. 7.

сіб життя, традиції, історію, соціально-економічний та політичний стан місця, про типові характеристики представників цієї спільноти, про своє місце в ній тощо. Провідними факторами формування даного рівня є соціальні потреби, пов'язані із включенням особистості до первинних груп і відповідних їм соціальних ситуацій. Особливої значущості тут набуває **колективна пам'ять, за допомогою якої якраз й **відтворюються смисли, уявлення та системи оцінок** як щодо «своєї групи», так і соціальної реальності загалом.**

Поведінковий компонент характеризує певну готовність до дії, а також *сукупність мотивацій до дії*, що сформовані на основі когнітивно-емоційного сприйняття себе як представника локальної спільноти, на основі вищих соціальних потреб особистості (зокрема, потреби бути включеним у соціальне середовище, мати поле для самореалізації) та відповідно до способу життя індивіда, в якому можуть бути реалізовані соціальні та індивідуальні цінності особистості ¹⁵.

2.1. ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Отже, ЛІ є результатом ідентифікації індивіда/групи з місцевою спільнотою, відчуттям причетності до подій, що відбуваються на території безпосереднього мешкання (району, міста, мікрорайону, селища, села). Вона виявляється у формуванні певної системи цінностей і норм поведінки жителів території. При цьому **спільноти** району, міста, мікрорайону, селища, села, громади **володіють**, умовно кажучи, **різними властивостями** локальності. Іншими словами, не усі вони є повною мірою локальними спільнотами. Щоб оцінити їх відповідність категорії «локальна спільнота», варто виокремити її головні ознаки, які дають уявлення про межі.

Передусім, **відносини, що виникають між членами локальної спільноти мають характер безпосередніх контактів**. Членів спільноти об'єднує певна єдність цілей і засобів, що слідує із спільноти повсякденного життя. Вони сприяють розвитку й мобілізують суспільну поведінку ¹⁶.

---

¹⁵ Л. В. Овчиннікова. Локальна ідентичність як соціокультурний феномен: чинники формування та відтворення. // Дисертаційне дослідження. – Харків, 2012. С. 64.

¹⁶ Слиз А. Локальная и региональная идентичность в процессе глобализации. // Вісник СевДТУ. Вып. 94: Філософія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во: СевНТУ, 2009. – С. 3-7.

Отже, організація безпосередніх відносин між людьми й підтримка контактів між ними, властиві для локальної спільноти, зумовлює обмежену кількість її членів. Вважається, що в ідеалі локальне співтовариство нараховує не більше 5000 жителів. Невипадково у різноманітних концепціях адміністративно-територіального поділу саме ця кількість населення вважається оптимальною для адміністративно-територіальної одиниці базового рівня. Якщо число жителів збільшується, зростає анонімність та зменшується суспільний контроль.

По-друге, локальна спільнота відчуває необхідність у певних соціальних інститутах, з якими пов'язане життя кожної людини. Оскільки людина народжується, вчиться, працює, відпочиває, хворіє й вмирає, місцеве співтовариство потребує лікарні з родильним відділенням, дитячого садка, школи, підприємства, церкви, пункту побутового обслуговування, місця відпочинку й, нарешті, цвинтаря як особливого місця суспільної пам'яті, що об'єднує тих, хто пішов, і тих, хто залишився ¹⁷.

Отже, лише спільноти окремих сіл, селищ, малих міст відповідають цим ознакам локальних співтовариств. На урбанізованих територіях локальні співтовариства витісняються територіальними співтовариствами (community), для яких властиві менш стійкі зв'язки між членами, більш низький рівень індивідуальної та колективної ідентифікації, готовність до міграції, менш тісні відносин з родиною, а також слабке почуття спільного господарювання ¹⁸.

Великою мірою ідентифікацію мешканця великого міста з відповідним містом лише з певною умовністю можна назвати локальною, вона ближче до регіональної. Його локальне співтовариство розширюється в окремих випадках до кількох мільйонів жителів, в результаті чого втрачаються ознаки «локальності». Лише в окремих випадках можливе формування додаткового, базового рівня ідентичності – ідентифікації з районом, мікрорайоном. Хоча оскільки відповідна спільнота є переважно утворенням штучного характеру, вона володіє лише обмеженими властивостями локальності.

---

¹⁷ Панченко Т. В. *Регіональна і локальна ідентичності як складові культури субсидіарної демократії. Серія XXII. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін, Київ. 2010. – Вип. 4. – С. 72-77.*

¹⁸ Слиз А. *Локальная и региональная идентичность в процессе глобализации. // Вісник СевДТУю Вип. 94: Філософія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во: СевНТУ, 2009. – С. 3-7.*

2.2. ЛОКАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

За результатами соціологічних досліджень, які представлені у виданні Інституту соціології НАН України «Українське суспільство: моніторинг соціальних змін», вип. 1, том 2, Київ, 2014 р., можливо отримати уявлення про деякі показники, які характеризують локальну ідентичність. Зокрема, прослідкувати динаміку віднесення себе респондентами до представників територіальних спільнот, в першу чергу, локального та регіонального рівнів, а також до складу громадянської та етнічної ідентичності.

На запитання «Ким ви себе передусім вважаєте?» респонденти надавали впродовж зазначених років наступні відповіді.

Відповідь/Рік	1992	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2013	2014
громадянином України	45.6	41	41	44.2	54.6	51.6	51.7	51.2	48.4	50.6	64.4
мешканцем села, району, міста	24	31.3	31.6	30.5	24.6	27.7	24.5	27.2	29.8	28.6	16.1
мешканцем регіону (області)	6.8	6.9	5.9	6.7	6.4	6.6	9.3	6.6	7.6	7.8	8
представником етносу	-	-	3	3.1	2.1	1.8	2.6	3.1	1.8	2	2.1

У даному дослідженні, крім вказаних чотирьох, було ще зазначено екс-радянську, європейську та світову ідентичність, рівень значення яких несуттєвий та коливається у межах 0,3-5,4 пункта.

Наведені у таблиці дані показують наступне:

- ЛІ за кількісними показниками посідає друге місце у рейтингу серед семи видів ідентичностей та демонструє відносну стабільність;
- протягом значного часового відрізка ЛІ переважає регіональну у середньому в три рази, і, у свою чергу, приблизно у 2,3 раз поступається громадянській;

- потенційно ЛІ може переходити у загальногромадянську ідентичність (2014 р.), у регіональну – меншою мірою (2008 р.).

Наступне опитування виявляло підстави та рівень готовності респондентів до полишення свого місця проживання, а також відповідним чином рейтингувало мотиви таких вчинків.

На запитання – «Як ви вважаєте, які причини могли б Вас змусити виїхати з Вашого населеного пункту?» відповіді розподілилися наступним чином:

Відповідь*/Рік	1994	1996	2000	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2014
Не хочу виїздити зі свого населеного пункту**	55.9	59.7	54.3	36.8	51.9	51.9	52.2	52.2	53.3	57.7
Бажання знайти нове місце роботи	7.1	9.8	18.0	22.9	17.6	18.1	15.8	19.9	18.9	13.9
Шкідливі для здоров'я екологічні умови	18.6	16.3	15.4	16.8	15.4	16.4	16.8	16.7	15.4	9.8
Остерігаюся міжнаціональних конфліктів	3.1	1.6	1.2	2.1	1.3	1.2	1.6	1.2	1.3	8.4
Просто хочу змінити місце проживання	5.3	7.1	6.8	8.4	7.8	7.5	8.4	9.0	8.6	5.8

* у зазначеному переліку відповідей не зазначені наступні з огляду на їх незначний рівень:

1. Інші причини (показники 1994 – 3.2; 2014 – 5.0).
2. Хочу переїхати ближче до родичів, друзів (показники 1994 – 6.2; 2014 – 3.6).
3. Хочу змінити кліматичні умови (показники 1994 – 3.0; 2014 – 1.8).
4. У зв'язку із навчанням (показники 1994 – 1.9; 2014 – 1.7).
5. Хочу повернутися на батьківщину, де зростаю, навчався (показники 1994 – 2.5; 2014 – 1.5).
6. Через труднощі з мовою спілкування (показники 1994 – 0.3; 2008 – 1.1.; 2014 – 0.2).
7. Не відповідали (показники 1994 – 1.7; 2014 – 0.2).

** в 2004 році альтернатива «Не хочу виїздити зі свого населеного пункту» була відсутня. Замість неї була альтернатива «Важко сказати».

Наведені дані свідчать про досить **значний і стійкий** у часовому вимірі **рівень прив'язаності** респондентів до місця свого мешкання і **відсутність вагомих підстав**, які б змінили таку настанову. Конкуренцію цьому тренду складає бажання знайти нове місце роботи (у зазначеному дослідженні на запитання: чи важко знайти роботу у Вашому населеному пункті? — легко — зазначили — 18; **важко** — **60**; не знаю — 20,9; не відповіли — 0,3), однак у разі появи робочих місць вдома, що має бути одним із напрямів політики місцевого розвитку, цей показник втрачатиме свій рівень.

Таким чином, багаторічні дослідження **суспільної думки** фактично за усі роки незалежності України **свідчать про наявність об'єктивних та тривких чинників, які лежать в основі локальної ідентичності**.

Власне, це дає підстави зробити узагальнюючий висновок, що **попри світову тенденцію розмивання територіально-просторових ідентичностей, локальна ідентичність є стійкою завдяки її «органічному» походженню** — емоційному та фізичному зв'язку індивіда з місцем, спільнотою та її культурою, які визначаються індивідом як «свої», тобто прийнятні, зрозумілі, рідні ¹⁹.

2.3. ЛОКАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: СПІЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ

Регіональна ідентичність, як зазначалося вище, є наступним після локальної рівнем територіально-просторової ідентичності.

Під поняттям **регіональна ідентичність** розуміється сприйняття індивідом себе як представника «уявної спільноти», яка базується на єдності території проживання, соціально-культурного досвіду, ціннісних орієнтацій та способу життя ²⁰.

---

¹⁹ Л. В. Овчиннікова. *Локальна ідентичність як соціокультурний феномен: чинники формування та відтворення*. // Дисертаційне дослідження. — Харків, 2012. С. 8.

²⁰ Г. Коржов. *Регіональна ідентичність Донбасу: генезис та тенденції розвитку в умовах суспільної трансформації*. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2006, №4, С. 41.

Розвиток регіональної ідентичності передбачає наявність принаймні двох видів передумов: культурних та соціально-економічних²¹. Важливими чинниками формування регіональної ідентичності є:

- «**територія**» регіону, як значно більше географічне утворення, на відміну від «місця» у локальній;
- його певна **соціально-економічна** цілісність;
- особлива **регіональна культура та історія**.

Спробуємо здійснити аналіз зазначених чинників формування регіональної ідентичності шляхом порівняння з аналогічними, які лежать у основі локальній ідентичності.

Насамперед в українських реаліях, на відміну від західноєвропейських, зокрема, Німеччини чи Об'єднаного Королівства, виникає проблема визначення меж регіону, тобто його просторового розташування, а також чіткого визначення суті змісту цього поняття. Ще французькі дослідники наголосили, що регіон — це нечітко зафіксоване просторове утворення, що охоплює певні реалії, які є надзвичайно різноманітними за масштабом і змістом²². Отже, за просторовим критерієм відмінність є суттєвою:

- локальна передбачає чіткі межі місця, які, як правило збігаються з межами таких поселень, як село, селище, місто, котрі у своїй більшості мають природньо-історичне походження;
- межі регіонів, які у нас збігаються з межами областей, Кримської автономії та двох міст — Києва та Севастополя, мають у більшості штучний характер, зумовлений, насамперед, інтересами зручності адміністративно-управлінської діяльності Центру, та є рудиментом управлінської культури колишнього СРСР.

Відповідно «територія» регіону як чинник має значно менший потенціал щодо формування відповідної ідентичності, ніж «місце» у локальній.

Критерій «соціально-економічна цілісність», як підґрунття регіональної ідентичності, є важливим та визначальним насамперед для східних та південно-східних регіонів нашої держави, з усіма відомими наслідками, які

---

²¹ Бусыгина И. М. Политическая регионалистика: [Учеб. пособие] / И. М. Бусыгина. — М.: Университет; РОССПЭН, 2006. — 280 с.

²² Lacoste Y. Dictionnaire de geopolitique / Y. Lacoste. — Paris: Flammarion. — 1995. — 1699 p.

впливають з цього. Так наприклад, у європейському контексті цей критерій поступається культурно-історичному, котрий у багатьох країнах посідає перше місце серед чинників у формуванні регіональної ідентичності.

Зокрема, аналізуючи регіональну ідентичність Донбасу, М. Коржов у дослідженні «Регіональна ідентичність Донбасу: генезис та тенденції розвитку в умовах суспільної трансформації» описує зміст соціально-економічного буття цього регіону. «Гіпертрофована індустріалізація призвела до формування так званих монозаводських міст, усе життя яких концентрувалося навколо одного або декількох небагаточисельних підприємств. Це створювало ситуацію технологічної залежності працівників, які з року в рік працювали в одних і тих же умовах і які набували вузькопрофесійні навички, що закріплювали їх на одному місці. Не було можливості змінити напрямок діяльності ні місце зайнятості. Це створило майже необмежені можливості для керівників таких підприємств, перетворюючи їх у реальних господарів міст, фактично в удільних князьків. Так створювалися умови для розквіту патронально-клієнтських стосунків, які на першому етапі обмежувалися патерналістською моделлю поведінки, коли директор виступав у ролі «батька рідного», що піклувався за матеріальний та соціальний стан робітників, вимагаючи натомість безумовної лояльності та самовідданої праці. Важка фізична праця, постійне відчуття загрози, примітивний побут, примушувальні форми соціальності сформували певний тип особистості, принципово відмінного від західного типу. Домінантними рисами поведінки стали примітивне споживання, підлабузництво, імператив підлеглості та кар'єрних змін існування.

Заволодівши в процесі «прихватизації» більшістю промислових підприємств, нові господарі зрозуміли ментальність (переважно радянську – Авт.) своїх працівників, і не тільки швидко відновили патерналістські стосунки, але надали їм нового імпульсу. В умовах дикого капіталізму ця залежність отримала нові більш глибокі форми і поширилася на усі суспільні сфери, зокрема і на політичну поведінку. Заради доброго ставлення господаря, робітники уже сплачували своїми голосами на виборах, втягувалися в специфічну політичну діяльність аж до фальсифікацій та махінацій. Це породжувало у них ілюзію особливих близьких та довірливих стосунків з босом, тим самим посилювало психологічну залежність», – наголошує автор²³. Зазначене, на наш погляд, розкриває основні причини виникнення та зміст нинішнього стану, точніше, довоєнного, регіональної ідентичності Донбасу.

---

²³ Г. Коржов. *Регіональна ідентичність Донбасу: генезис та тенденції розвитку в умовах суспільної трансформації*. // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2006, № 4, с. 41

Повертаючись до предмета нашого аналізу зазначимо, що на локальному рівні цей чинник не є суттєвим. З іншого боку, у контексті донбаської специфіки він є чинником, що унеможливує формування повноцінної локальної ідентичності, адже фактично вся енергія мешканця умовного шахтарського містечка йде на важку працю, жорстко контрольовану громадянську активність (голосування за визначеного кандидата, а не вибори). Відтак часу та особливого бажання на суспільну діяльність хоча б у масштабах вулиці, взаємодію у межах своєї спільноти, ототожнення себе з місцевими краєвидами тощо за таких умов не існує і вони у пересічного мешканця Донбасу не є внутрішньо необхідними. Ми свідомо надали аналізу цього чинника у його донбаському прояві більшого обсягу з огляду на необхідність та актуальність розуміння передумов національної трагедії, яка, серед іншого, спровокована такою формою ідентичності зазначеного регіону.

Особлива регіональна історія, традиції або міфи (які виступають часто як інтерпретації минулого), мова, релігія, регіональна література, музика, фольклор складають передумови розвитку регіональної ідентичності культурного характеру. Саме на цій основі будуються регіональні ідентичності європейських етнічних регіонів. Проте, окремі регіональні культури можуть стимулювати процеси соціального навчання та інновації, а інші – навпаки, стримувати. Класичним прикладом є південь і північ Італії – Сицилія і Ломбардія.

У певний історичний період культурні чинники були підґрунтям регіональної ідентичності Галичини та Буковини. Зазначений чинник у багатьох своїх компонентах відіграє тотожну роль і при формуванні локальної ідентичності. Однак у загальнодержавному масштабі його потенціал залишається незначним – більшості українських регіонів набагато важче «винаходити традицію» на такому ґрунті²⁴.

Завершуючи розділ, слід вказати на наступні особливості, які ще не згадувалися вище:

- регіональна ідентичність зазвичай проявляється у тих суспільствах, де ще тільки йде становлення національної ідентичності як феномену вищого порядку;
- регіональна ідентичність більшою мірою конструюється зовнішніми акторами, ніж формується природнім чином, що характерно для

---

²⁴ Нагорна Л. П. *Регіональна ідентичність: український контекст [Текст]: [Моногр.]* / Л. П. Нагорна. – К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 405 с.

локальної, і вона не є такою цілісною, як друга. Зокрема, регіональна ідентичність Донбасу, Буковини, Полісся, Подніпров'я різняться більшістю критеріїв, точніше, кожна із вказаних регіональних ідентичностей будується на своєму фундаменті. У локальної фундамент є більш універсальний;

- регіональна ідентичність для мешканців південно-східних регіонів України виконує компенсаторну функцію, яка заміняє їм втрачену – радянську, і ще не набуту державну або національну (у розумінні політичну, а не етнічну);
- ця різновидність ідентичності має ознаки партикулярності (обособленості, домагання власних інтересів на противагу загальним) і конкурує з більш універсальною – національною (етнічною або політичною).

2.4. ФУНКЦІЇ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (ЛІ)

Соціологи виявили закономірність, що чим більшою мірою проявляється локальна ідентифікація індивідів, тим більш вираженою є їхня громадянська ідентичність. Це дає підстави розглядати ЛІ як чинник консолідації українського суспільства.

В умовах суспільної нестабільності ЛІ, як і національна, може слугувати опорою людині щодо визначеності власного становища в системі суперечливого соціального простору та бути підставою для діяльнісної активності і частково компенсувати втрату інших важливих соціальних ідентичностей.

З іншого боку, роль та значення феномену ЛІ в процесах державотворення, зокрема, їх спроможності конкурувати з іншими видами ідентичностей, насамперед, збалансовувати регіональну, яка, як зазначалося вище, є підставою сепаратизму та створює загрозу територіальній цілісності держави, зумовлюють увагу до пошуку інструментів конструювання та підтримки ЛІ.

2.5. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. *Що таке локальна ідентичність?*
2. *Які основні чинники формують локальну ідентичність?*
3. *Що поєднує локальну та регіональну ідентичність?*
4. *Які функції локальної ідентичності?*

РОЗДІЛ 3

ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ І КОНСТРУЮВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Зазвичай, ідентичність формується індивідом або групою в процесі їх соціалізації і цей процес має, переважно, природній характер. У попередніх розділах зверталась увага на існування латентної, номінальної та реальної локальної ідентичності та їх характерних особливостей. Цілком зрозуміло, що латентна чи номінальна локальна **ідентичність** індивіда або групи **може формуватися самостійно** в залежності від наявних для цього передумов та ресурсів – внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (насамперед природних, культурних тощо).

У формуванні реальної локальної ідентичності як запоруки створення активної та діяльній території громади, крім самоідентифікації індивіда або групи також може брати участь зовнішня по відношенню до них інституція.

Свідому діяльність інституцій у напрямі **конструювання, збереження, корегування або трансформації локальної ідентичності** можна визначити як політику ідентичності. Така політика передбачає відповідні суб'єкти, практики, інструменти та механізми і реалізується переважно в ідеологічній та гуманітарній сферах (про це нижче).

Розглянемо більш детально характерні особливості процесу самоідентифікації на локальному рівні, що призводить до формування відповідної ідентичності. Для цього проаналізуємо необхідні ресурси.

3.1. ВИДИ РЕСУРСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Основними видами ресурсів для формування ЛІ є:

- **особистісні**, які представляють *коло значимих осіб* – батьків, рідних, близьких, друзів, сусідів, вчителів, колег, земляків тощо;
- **географічні**, які представляють *перелік уявлень* про локалізацію територіального утворення та його природні особливості (рельєф, клімат, флора, фауна);
- **культурні**, які представляють *перелік уявлень*, пов'язаних із сукупністю матеріальних та духовних цінностей, створених людьми у межах локального територіального утворення;
- **етнічні**, що включають *перелік уявлень* про етнічні групи, що населяють дану територію;
- **історичні**, що включають *асоціативні уявлення*, пов'язані з історичним процесом розвитку місцевої спільноти²⁵.

Отже, *коло значимих осіб*, насамперед батьків, рідних, близьких, друзів, сусідів тощо, **виступає** для індивіда (дитини) і у ролі об'єкта **первинного розрізнення, самовиділення та самоототожнення** з ними (її *первинна самоідентифікація*), і у ролі агентів **первинної соціалізації** індивіда (сім'я, двір, вулиця, дитячий садочок, школа). Первинна соціалізація, агентами якої виступає близьке оточення – це, як зазначалося вище, перша цеглина у формуванні ЛІ. Оскільки механізми тут переважно емоційні, відтак стійкі, і діють на підсвідомому рівні, вкрай важливо забезпечити позитивний характер зазначеного процесу. Негативний перебіг соціалізації дитини у подальшому відіб'ється на її психотипі та характері (рівні) її локальної ідентичності.

Аналіз інших видів **ресурсів** (географічні – історичні) актуалізує необхідність наявності *носіїв певних знань*, які формуватимуть у свідомості членів локальної спільноти *перелік зазначених уявлень*. Місія вказаних осіб полягає у збереженні, примноженні та поширенні зазначених знань серед членів локальної спільноти. Ця функція, як правило, виконується окремою категорією місцевої громади, зокрема, вчителями, стар-

---

²⁵ І. С. Семененко, Л. А. Фадеева, В. В. Лапкін, П. В. Панов. Ідентичність як предмет політичного аналізу. Збірник статей за підсумками Всеросійської науково-теоретичної конференції. М., ІСЕМВ РАН, – 2011, – 299 с. // Режим доступу: <http://rua.pp.ua/morozo-va-kubanskiy-gosudarstvennyiy-37705.html>

шокласниками та творчою молоддю, працівниками місцевих ЗМІ та закладів культури, активними та компетентними пенсіонерами (краєзнавцями, дослідниками), служителями культури тощо. Важливе значення мають видатні земляки, які хоча і полишили рідний край, проте не втрачають зв'язків і є прикладом для наслідування, дослідників, меценатів або спонсорів місцевого культурного розвитку.

Традиційними каналами поширення таких знань є заклади освіти, засоби інформації, культурні та видовищні події (концерти, урочистості, святкування), обряди, ритуали тощо, якими, у тій чи іншій мірі, охоплюються усі вікові категорії мешканців локальної спільноти.

Залучення потенціалу зазначених осіб приводить до **формування** відповідного **ресурсу** у формі **уявлень про «місце»** як специфічний простір значимих смислів, цінностей та норм, з **яким прагне самоототожнитися особа** та про **уявлення**, які становлять **колективну пам'ять** спільноти щодо **значущих подій та персоналій** в історичному розвитку місця. Таким чином, маємо другу та третю цеглини для своєрідного будинку локальної ідентичності.

Завершуючи розгляд особливостей процесу самоідентифікації на локальному рівні, необхідно зробити декілька зауважень щодо останньої цеглини, а саме **взаємодії** в межах місцевої спільноти.

Насамперед, слід **відзначити роль взаємодії** у становленні ідентичності. **Взаємодія** індивіда з безпосереднім, найближчим оточенням є основною **умовою формування** ним своєї **ідентичності** (свого індивідуального «Я»), оскільки у її процесі суб'єкт отримує зворотну реакцію. На її підставі, а саме оцінок інших, індивід створює власний «Я-образ», виділяє основні свої риси та особливості. Оточення відіграє роль своєрідного соціального дзеркала і індивіду для самоусвідомлення необхідно туди час від часу зазирати. Відповідно рівень розвитку, притаманний членам локальної спільноти, та її характерні особливості, які зумовлені, зокрема, ступенем засвоєння низки вищевказаних уявлень, відіграє значну роль у становленні особистості.

По-друге, як уже зазначалося вище, **відносини**, що виникають **між членами локальної спільноти**, **мають характер безпосередніх контактів**. Мешканців локальної спільноти об'єднує певна єдність цілей і засобів, що обумовлена спільністю їх повсякденного життя. Натомість характер їх

життя визначається специфікою та спеціалізацією конкретного місця, станом його соціального, демографічного, економічного, екологічного та культурного розвитку. І тут у кожного місця – села, селища, міста – тільки своє, індивідуальне обличчя.

Узагальнюючи наведене вище, наголосимо, що необхідною **умовою формування локальної ідентичності є наявність необхідних *ресурсів* та взаємодія у межах місцевої спільноти** між її членами.

Практика засвідчує, що з проблемою дефіциту ресурсів для формування стійкої ЛІ частіше стикаються ті місця та громади, які зазнали багатьох «перекроювань» свого адміністративно-територіального устрою та перейменування назв населених пунктів.

3.2. КОНСТРУЮВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Під терміном «**конструювання**» ми розумітимемо насамперед свідому та цілеспрямовану діяльність, у результаті якої у мешканців локальної спільноти формуватиметься місцева ідентичність. Конструювання ідентичності є складовою частиною політики ідентичності.

Політика ідентичності

Мета політики ідентичності. Загальною метою політики ідентичності є комунікативна цілісність локальної спільноти, її суб'єктність, здатність формувати й відтворювати спільні уявлення, норми і цінності, приймати спільні рішення і досягати спільних цілей²⁶.

Для того, щоб спільнота була здатна до цього, вона повинна спиратися на сукупність колективних уявлень і принципів самоусвідомлення як на даність, що не піддається сумніву, або є продуктом усвідомленого компромісу.

Суб'єкти політики ідентичності. Зазвичай у цій ролі виступають: органи місцевого самоврядування та місцеві органи державної влади;

---

²⁶ М. М. Розумний *Політика ідентичності: основні завдання та механізми реалізації*, Київ, 2011. // Режим доступу: www.niss.gov.ua/.../files/polyt_ident-e871d.pdf

---

осередки політичних та громадських рухів й організацій; органи самоорганізації населення; конфесійні, професійні та інші об'єднання громадян; місцеві культурні діячі; освітяни; місцеві медіа; представники креативного класу (соціальні та політичні технологи, іміджмейкери, дизайнери, урбаністи), а також впливові фінансові та економічні структури, меценати, що забезпечують ресурсами названих вище суспільних акторів.

У залежності від місцевої ситуації, **політика ідентичності** може бути **спрямована** на вирішення **відмінних завдань**. Їх постановка залежить від характеру локальної спільноти, її чисельності та складу, історико-культурних, географічних передумов формування, а також від актуальної політичної, культурної, ідеологічної ситуації у регіоні, країні та світі.

На різних етапах становлення та розвитку локальної спільноти можуть бути актуалізовані відмінні завдання політики ідентичності:

- аналіз наявних ідентитетів формування локальної ідентичності та визначення їх спроможності забезпечувати відтворення ідентичності або пошук/створення нових, більш дієвих ідентитетів;
- підтримання (відтворення) прийнятної моделі локальної ідентичності засобами соціального (у т.ч., державного) управління та регулювання;
- корекція уявлень про локальну ідентичність та форми її відтворення як відповідь на нові виклики, що постають перед спільнотою.

Отже, політика ідентичності може бути за своїм типом креативною, стабілізуючою або коригуючою.

3.3. ФУНКЦІЇ ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ ²⁷

Важливість політики ідентичності серед інших сфер суспільного управління та видів політики **визначається функціями, які виконує механізм локальної ідентифікації** в системі суспільної організації та саморегулювання.

Основними елементами такої організації є:

---

²⁷ М. М. Розумний *Політика ідентичності: основні завдання та механізми реалізації*, Київ, 2011. // Режим доступу: www.niss.gov.ua/.../files/polyt_ident-e871d.pdf

Моральна та ціннісна консолідація локальної спільноти

Локальна ідентичність завжди пов'язана з набором певних цінностей та норм, які індивід визнає і підтримує як свої власні. Ефект ціннісного і нормативного консенсусу, що досягається в межах такої ідентичності, **забезпечує стабільність суспільних зв'язків та дає відчуття захищеності кожному члену спільноти.**

Колективне самовизначення

Об'єднана на основі спільних уявлень **спільнота стає здатною до колективного мислення і колективної дії.** Локальна ідентифікація створює передумову для постановки і реалізації колективних цілей, артикуляції та реалізації колективних інтересів. Життя кожного члена спільноти, таким чином, набуває додаткового сенсу, оскільки ці інтереси і цілі стають, певною мірою, і його власними. Тим самим **створюються передумови для утвердження в даній спільноті активістського типу політичної культури.**

Легітимація влади

Організована навколо локальної ідентичності **спільнота** природним чином **структурується, виділяючи зі свого складу керівне ядро** – групу, уповноважену приймати рішення та реалізовувати інтереси спільноти.

Функція влади в такій спільноті є невіддільною від процесів делегування повноважень і політичної відповідальності. Спільна ідентичність виступає проміжною (опосередковуючою) смисловою структурою у відносинах довіри між народом і владою.

Іміджева та репутаційна підтримка

На конкретних формах локального усвідомлення (історія, культура, особливості етнічного характеру, побуту) будується узагальнений образ представника даної спільноти. Даний образ накладає відбиток на взаємодію кожного члена спільноти із зовнішнім світом, надаючи йому, відповідно, **певні переваги** чи завдаючи **репутаційні збитки**, залежно від конкретної ситуації. Оскільки глобалізація та комунікаційні технології нині стрімко розширюють число контактів, у тому числі і міжнародних, **престижність певної локальності чи упередженість щодо її носіїв стає вагомим чинником життя і діяльності для дедалі більшого загалу людей.**

Зазвичай перед початком здійснення певних заходів політики ідентичності відповідним суб'єктом має бути організоване ґрунтовне дослідження (бажано багатофакторний аналіз) локальної спільноти щодо її соціально-економічного, соціально-психологічного, культурного, демографічного стану. Після цього слід виробляти певну концепцію реалізації політики ідентичності.

Практика засвідчує, що місцеві органи влади (ОМС та місцеві органи виконавчої влади (далі – МОВ) є на сьогодні, як правило, основним суб'єктом організації та проведення політики ідентичності на локальному рівні. Хоча останнім часом конкуренцію їм становлять громадські організації різного спрямування, а подекуди і окремі громадяни ²⁸.

3.4. ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Аналізуючи досвід МОВ щодо формування/конструювання та підтримки ЛІ, можемо виділити такі **основні інструменти** ²⁹:

- територіальний маркетинг;
- соціальна політика;
- символічна політика;
- формування/підтримка місцевого патріотизму.

Територіальний маркетинг – це аналіз, планування, реалізація планів та контроль за здійсненням заходів в інтересах території (місця), її внутрішніх та зовнішніх суб'єктів, зацікавлених цією територією (зазвичай інвестори). Територіальний маркетинг (далі – ТМ) передбачає системне вивчення стану та тенденцій розвитку території для ухвалення раціональних рішень,

---

²⁸ Одеська група ВГО Української Миротворчої школи впродовж лютого 2015 року здійснювала проект «Локальна ідентичність та міжетнічні відносини» // Режим доступу: <http://peace.in.ua/proekt-ya-hromadyanyn-ukrajynu>; Проект «Сильні локальні громади ключ до успіху реформи місцевого самоврядування» впродовж літа та осені 2015 р. здійснювався Фондом «Освіта для Демократії» (Варшава, Польща), Вінницькою МГО «Наше Поділля», Товариством Лева (Львів) та Мережею «Громадські ініціативи України». // Режим доступу: <http://ngonetwork.org.ua/blog/konkurs/750.html#cut>

²⁹ Е. В. Морозова. Локальная идентичность и проблемы ее конструирования. Идентичность как предмет политического анализа, М., ИМЭМО РАН, 2011. – 299 с. // Режим доступу: <http://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2011/11002.pdf>

спрямованих на створення та підтримку привабливості та престижу території в цілому, а також привабливості наявних на ній ресурсів та активів.

- Центральною категорією ТМ є **територіальний продукт**, який містить:
- конкретну характеристику території (природні ресурси, клімат, рівень безпеки тощо);
  - територію, як об'єкт соціальних та економічних інтересів її мешканців у визначені часові відрізки – «сьогодні» – «завтра» – «у перспективі»;
  - систему організації та якості менеджменту території.

Цей напрям зумовлений конкуренцією територій за дефіцитний інвестиційний ресурс. Він ґрунтується на конструюванні і розповсюдженні бажаних уявлень про місце, які зумовлені його особливостями – природно-кліматичними, історичними, культурними, духовними тощо та рівнем розвитку його соціальної та виробничої інфраструктури.

Стратегії ТМ реалізуються за допомогою розробки та реалізації місцевих цільових програм, брендингу та іміджу території, проведення спеціальних подій (виставок, форумів, конференцій і т.п. заходів). Показником ефективності здійснення ТМ є кількість залучених інвестицій для розвитку території. Наразі територіальні громади окремих міст, фахові інституції залучаються до розробки брендів міст, а ОМС затверджують їх відповідними положеннями на сесіях рад. Практика засвідчує, що розробка доволі інтелектуальномісткого продукту, яким є бренд місця (території, міста), має здійснюватися фаховою установою, а громада є інстанцією, яка може шляхом референдуму висловити свою думку щодо цього.

У якості іншого інструменту формування локальної ідентичності може бути використана **соціальна політика** через застосування наступних пріоритетів:

- освіта;
- охорона здоров'я;
- соціальне забезпечення;
- особиста безпека.

Спосіб – передача зазначених функцій на місцевий рівень з метою їх удосконалення шляхом збільшення кола мешканців території, залучених до надання відповідних послуг, стимулювання до заохочення отримання послуг через розширення їх асортименту та якості надання. Виміром

ефективності здійснюваної соціальної політики є рівень сформованого на території людського капіталу.

Під цим поняттям розуміємо капітал, який сформований чи розвинений і накопичений людьми (людиною), зокрема, певний запас здоров'я, знань, звичок, здібностей, мотивацій, що цілеспрямовано використовується в тій або іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці і, завдяки цьому, впливає на зростання доходів його власника, а також і суспільства в цілому.

Чинники, що впливають на формування і якість людського капіталу, включають виховання, освіту, охорону здоров'я, науку, особисту безпеку, підприємницький клімат, інформаційне забезпечення праці, а також культуру в широкому розумінні – як сукупність норм, правил, ритуалів і цінностей.

Символьна політика також є одним із вагомих інструментів формування ЛЛ. Вона полягає у здійсненні заходів, спрямованих на формування певної спільноти і досягається завдяки апелюванню до національних, етнічних та інших почуттів мешканців, до їх громадянськості чи довірі до влади. Символьна політика виконує наступні функції в суспільно-політичному житті:

- ритуалізація (впорядкування) масових дій;
- контроль за масовими емоціями у ситуаціях соціальних стресів;
- надання локальному суспільно-політичному досвіду позитивно-емоційного забарвлення та змісту.

Механізми символізації дозволяють здійснювати семантичне опрацювання значущої інформації миттєво та підсвідомо. Символи та символічні процедури покликані зміцнювати у мешканців впевненість у стабільності та передбачуваності їх стану сьогодні та в найближчій перспективі.

У практичній площині символічна політика реалізується через розробку та затвердження символіки територіальної громади, зокрема таких елементів, як герб, прапор, гімн, логотип територіальної громади/міста.

Ритуалізація передбачає встановлення офіційних церемоній та регулярних святкувань, у ході яких члени громади починають відчувати свою приналежність до неї, зокрема, день Міста, храмовий день, день Європи тощо.

Формування/підтримка місцевого патріотизму передбачає здійснення низки заходів, покликаних прищепити почуття любові до малої батьківщини, гордості за минуле та сьогодення свого краю. Серед них:

- відповідні освітні програми та практики в навчальних закладах (краєзнавство, народознавство, відкриті уроки в музеях, пам'ятних місцях, пошукова робота тощо);
- культурна політика (підтримка об'єктів місцевої культурної спадщини, розвиток місцевих традицій та ремесел, майстрів декоративно-прикладного мистецтва);
- військово-спортивне виховання та пропаганда нових суспільних практик – волонтерства, ветеранських об'єднань та спілок, земляцтв у столицях;
- залучення потенціалу місцевих конфесійно-релігійних об'єднань, природно-екологічних осередків.

Характеристика наведених інструментів конструювання ЛП свідчить, що місцеві органи влади є лише одним із необхідних суб'єктів цього процесу, проте необхідна участь і інших учасників: суспільно-орієнтованих представників бізнесу (меценати), громадських та культурних діячів, авторитетних культових служителів, представників креативного сектору (рекламісти, іміджмейкери, PR-спеціалісти).

Скоординована владою діяльність зазначених акторів у напрямку формування ЛП, як правило, досягає поставленої мети, що дозволяє залучити її потенціал для потреб місцевого розвитку, зокрема становлення спроможної територіальної громади.

3.5. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1. Дайте визначення політики ідентичності та вкажіть її основні суб'єкти.*
- 2. Назвіть основні функції політики ідентичності.*
- 3. У чому, на Ваш погляд, різниця між термінами «формування» та «конструювання» локальної ідентичності?*
- 4. Які інструменти конструювання локальної ідентичності?*

РОЗДІЛ 4

ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА КОНСТРУЮВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У цьому розділі представлені приклади дій різних суб'єктів: органів влади, громадських організацій, окремих осіб, які спрямовані на формування/підтримку локальної ідентичності. Відповідно зазначені суб'єкти у цьому процесі застосовуватимуть властиві їм інструменти та можливості.

4.1 ЛЬВІВСЬКА МІСЬКА РАДА

Львівська міська рада. Зазначений ОМС може вважатися в Україні взірцевою інституцією, яка здійснює планомірну та послідовну політику ідентичності, застосовуючи усі наявні для цього інструменти. Зупинимось лише на **територіальному маркетингу** та його двох компонентах – стратегуванні розвитку міста та брендингу міста.

Стратегування розвитку міста

У Львові **розроблено та схвалено низку стратегічних середньострокових документів**, зокрема:

- Комплексну стратегію розвитку Львова на 2012-2025 рр.
- Стратегію підвищення конкурентоспроможності м. Львова.
- Генеральний план розвитку Львова до 2025 р. та ін.

Особливістю створення зазначених документів, зокрема Комплексної стратегії, стало врахування усіх ключових ідей щодо розвитку Львова, які народжувались у різних середовищах та у різний час. Тому у процесі підготовки Стратегії:

-
- були залучені управлінці Львівської міської ради для аналізу попередніх планів розвитку з врахуванням їх сильних та слабких місць;
  - проведено круглі столи з представниками вищих навчальних закладів, наукових установ, громадських організацій та представниками бізнесу;
  - проведено консультації з представниками різних міжнародних організацій;
  - вивчався досвід попередніх розробок та досвід іноземних колег;
  - враховувались експертні думки представників депутатського корпусу;
  - враховувалися результати опитувань громадської думки.

Отже, сама процедура розробки стратегічних документів у Львові є механізмом, який ініціював змістовну *взаємодію членів міської громади* як вагомий чинник формування локальної ідентичності.

Крім того, зазначене стратегування на середньострокову перспективу дає чіткий сигнал інвесторам, мешканцям міста щодо перспектив розвитку та, відповідно, відкриває можливість визначити своє місце і роль у цьому процесі.

Брендинг міста

У Львові міська влада активно та послідовно здійснює заходи щодо конструювання позитивного образу та іміджу міста, а також супутнього їм асоціативного ряду у свідомості людей, навіть тих, які у ньому не були. Ця діяльність називається брендинг (брендування) міста.

Метою брендингу є забезпечення присутності міста у інформаційному просторі, щоб здійснювати вплив на цільові групи (інвестори, державні органи, мешканці міста, туристи), а також отримувати фінансові ресурси для зміцнення конкурентної позиції та створення додаткових переваг території як у вітчизняному, так і в світовому економічному просторі.

Досягнення мети брендингу сприяє вирішенню інших завдань, зокрема:

- створення привабливого туристичного продукту;
- формування інвестиційної привабливості території.

У Львові щорічно відбувається декілька значних фестивалів та свят, які відвідують у середньому до 100 тисяч туристів та гостей міста. Серед них: «Свято пампуха» (січень), свято «На каву до Львова» (вересень), свято «Сиру та вина» (жовтень), Новорічно-різдвяні святкування (грудень-січень). Крім

іміджевої складової, ці заходи мають економічний ефект³⁰: прибуток міських закладів громадського харчування складає за три дні умовного свята близько 10 млн. 800 тис. грн., а закладів розміщення туристів та гостей близько 5 млн. 400 тис. грн. Надходження від сплати туристичного збору у Львові за 2015 р. склали 2 562,6 тис. грн., місто відвідало більше 2 млн. гостей. Для порівняння, у Одесі за цей період туристичний збір склав 2 501,6 тис. грн.

Львів є одним із лідером серед міст України щодо залучення інвестиційних та кредитних ресурсів. Впродовж першого кварталу 2016 року підписано кредитний договір з ЄБРР, Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО) та грантовий договір із Східноєвропейським партнерством у сфері енергоефективності та екології вартістю 15,5 та 7,5 млн. євро відповідно і власними коштами 5 млн. євро для реалізації проекту модернізації інфраструктури очищення стічних вод міста та будівництва потужностей для виробництва біогазу.

Впродовж першого кварталу 2016 року у місті на заводі з виробництва автомобільного електрообладнання японської компанії Фуджікура буде створено 800 робочих місць для мешканців міста³¹. Інвестиції японців становлять 8 млн. євро, а загалом інвестор має намір вкласти у виробництво близько 75 млн. дол. США.

Таким чином, здійснення активного територіального маркетингу Львівською міською владою не тільки забезпечує підтримку львівської локальної ідентичності, але й сприяє сталому соціально-економічному та культурно-історичному розвитку міста.

4.2. КООРДИНАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, м. ДИМИТРОВ, ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Координаційний комітет самоорганізації населення м. Димитров (далі – ККСН) – це орган самоорганізації населення зазначеного міста, який ство-

---

³⁰ Андрій Сидор. Презентація «Події Львова: переваги для міста». Режим доступу // <https://prezi.com/xfjjriysjyd/mega-events/>

³¹ Міський портал. // Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/portal-news/economy/229635-a-sadovyi-my-dali-budemo-ity-tsym-shliakhom-zaproshuvaty-investoriv-vidkryvaty-vyrobynstva-u-lvovi>

рено у 2005 році. Його поява була викликана відомими подіями зими 2005 року у м. Алчевську та аналогічною ситуацією у одному із мікрорайонів м. Дмитров – Новатор. На одному із засідань місцевого осередку ВГО «Громадський контроль» виникла ідея звернутися до мешканців міста, щоб залучити їх до попередження поширення комунальної катастрофи на усе місто. Було вирішено створити домові комітети, які контролюватимуть технічний стан будинків. З цією метою розробили відповідний документ – «Картку будинку», який дозволяв мешканцям враховувати у поточних платежах за ЖКП у розрізі кожного будинку і таким чином здійснювати планування ремонту будинкової інфраструктури та контроль за цим процесом.

Організаційно ККСН складається із 6-ти комітетів мікрорайонів багатоповерхової забудови та 7 квартальних комітетів (приватний сектор), які охоплюють усю територію міста. Відповідно до комітету мікрорайону входять старости від кожного будинку, а до квартального комітету – старости вулиць приватного сектору. Голови зазначених 13 комітетів входять до складу ККСН м. Дмитров. Всього у 13 комітетах міста бере участь близько 292 членів міської громади. Очолює Координаційний комітет м. Дмитров В'ячеслав Сирота, який також входить до складу Дмитрівського міськвиконкому.

Повноваження:

- контроль за системою ЖКГ міста;
- контроль за організацією міських перевезень;
- перевірки стану благоустрою міста;
- соціальна робота з переселенцями із зони АТО;
- інша діяльність, (повноваження, делеговані міською радою), про яку щомісячно звітується до міськвиконкому.

Результати діяльності

Активна і чітка позиція міської влади м. Дмитров за підтримки ККСН, окремих активістів та патріотів унеможливила впродовж 2014 року появу у місті ДНРівських блокпостів та захоплення адміністративних будинків, хоча у м. Красноармійську (близько 14 км) такі блокпости були впродовж квітня-травня 2014 року. Таким чином було зруйновано плани російських стратегів щодо створення «Дуги Стелкова» (Гіркіна) – Слов'янськ-Краматорськ-Костянтинівка-Дмитрів-Красноармійск.

Впродовж літа-осені 2014 року разом з міською владою, підприємцями, окремими громадянами та ККСН було організовано водопостачання

міста після виведення із ладу у наслідок бойових дій Карлівського гідронакопичувального вузла (липень 2014 року).

Впродовж 2014–2015 рр. ККСН активно долучився до організації прийому із зони АТО тимчасово переміщених осіб. Станом на березень 2015 року прийнято 14 943 особи (або 30% від усіх мешканців міста). З них: 11 483 – пенсіонери, 955 – інваліди, 965 – діти і 1 540 – люди працездатного віку. Всього у м. Дмитров мешкає близько 49 000 місцевого населення.

Отже, цей приклад цікавий насамперед тим, що засвідчує, як **організована діяльність невеликої частини громади міста** – 300 осіб (0.6% від їх загальної кількості), зосередженої у ККСН, стала запорукою не тільки її спроможності у критичні періоди (зима 2005 р., літо–осінь 2014 р.), коли допомоги від центральної влади фактично не було, але й унеможливила втрату державного суверенітету на цій території, як це відбулося у інших шахтарських містечках Донецької та Луганської областей, де мешканці не вийшли на захист України. Це яскрава демонстрація ролі та значення локальної ідентичності, яка пододала регіональну – донбаську, про яку йшлося вище.

Наразі ККСН та його інфраструктура крім вищезазначених напрямів діяльності активно залучається адміністрацією м. Дмитров до організації надання мешканцям міста публічних послуг, насамперед соціальних.

4.3. МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ ОГОРОДНИК

Микола Сергійович Огородник. Микола Огородник, 1963 року народження – майстер народного мистецтва України із міста Здолбунів Рівненської області, близько 20 років займається соломоплетінням та іншими видами декоративно-прикладного мистецтва.

У 2005 році у нього виникла ідея: заснувати на малій батьківщині своєї дружини, в мальовничому селі Дермань, що у Здолбунівському районі, ремісничий хутір. Старовинне село Дермань, яке на цей час складається з двох частин – Дермань Перша та Друга, має і інші визначні місця – Дерманський монастир, збудовано у XVI столітті на кошти князя Василя Острозького «Красного». З 1575 по 1576 рр. маєтком монастиря управляв славетний першодрукар Іван Федоров.

Крім того, тут є старовинна, понад чотириста років, гімназія (яка, до речі, діє і досі) та інші старожитності. З історією села пов'язані долі визначних історичних постатей України – козацького ватажка Дмитра Наливайка, культурних та релігійних діячів Герасима та Мелетія Смотрицьких, Іова Борецького, письменників Уласа Самчука, Бориса Тена та інших.

Огородник розробив проект ремісничого хутора під назвою «Плутаки». Він уявив собі туристичний осередок не просто у вигляді однієї будівлі, а повноцінного господарського обійстя. Придбав у одного з дерманських господарів садибу на 30-ти сотих землі та старовинну трикамерну хату, якій уже 150 років, її первісний вигляд майже повністю зберігся – було перекрито лише дах. У подальшому пан Микола збудував тут клуню та інші будівлі.

Він також перевіз до хутора пасіку і заклав фітосад. Туристи, які відвідували Дермань, та місцеві жителі села отримали нагоду не лише оглянути предмети місцевого побуту – тут відразу можна було почастуватися медом з хутірської пасіки, поласувати фруктами та оздоровитися лікарськими рослинами.

Власник садиби впродовж 2005-2013 рр. проводив екскурсії, знайомив відвідувачів з місцевими легендами, народними повір'ями, історією краю. Тодішня сільський голова Дермані Першої Любов Андрощук висловила припущення, що ремісничий хутір започаткує цілий туристичний кластер, де туристів прийматимуть і обслуговуватимуть не один чи два господарі, а ціла громада. Це забезпечить жителям села, де занепала промисловість, зайнятість, а місцевому бюджету – додаткові надходження.

Однак у подальшому ці наміри не втілились у життя. М. Огородник, місцева влада та громада села не знайшли з різних причин спільної думки щодо розвитку ремісничого хутора, що й унеможливило формування тут згаданого туристичного кластеру. Зазначений досвід свідчить, що будь-яка прогресивна ініціатива та її практична реалізація для свого успіху потребує виваженого та узгодженого плану дій з усіма учасниками, від яких вона залежить, та їх солідарної діяльності. Неврахування чи нехтування інтересів будь-кого з учасників процесу може призвести до зриву виконання задуманого, як це нині має місце в Дермані.

Отже, приклад М. Огородника свідчить, що власними силами, без державної чи комерційної допомоги можливо відновити традиційні народні промисли та створити об'єкти туристичної інфраструктури, що

надаватиме **місцю ті ресурси та можливості**, які по новому формуватимуть локальну ідентичність його мешканців. Однак вкрай важливо при цьому знайти порозуміння з місцевою громадою та владою, вибудувавши відповідні канали та механізми комунікації і, таким чином, **стимулювати появу позитивної взаємодії і взаємозв'язків у локальній спільноті**, оскільки саме вони у кінцевому підсумку визначатимуть успіх і майбутнє будь-якого проекту, навіть самого оригінального та інноваційного.

Як узагальнюючий висновок – саме **відновлення усього спектру соціальних зв'язків та взаємодії між членами територіальних громад** є визначальним чинником не тільки формування локальної ідентичності, але і фактором набуття громадами спроможності та самодостатності. Без врахування зазначеного дії різних суб'єктів формування та/або конструювання локальної ідентичності будуть половинчасті і не матимуть очікуваного успіху.

ДЛЯ НОТАТОК

Інформаційне видання

*Локальна ідентичність як умова розвитку
об'єднаних територіальних громад
(навчальний модуль)*

Котенко Ярослав

Видавець: Товариство з обмеженою відповідальністю
інформаційно-консультаційний центр «Легальний статус»
м. Київ, б-р Дружби народів, 22, к. 21.

Виготовлювач: «Забеліна-Фільковська Т. С. і компанія
Київська нотна фабрика»
04080, м. Київ, вул. Фрунзе, 51а.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції, ДК 3983 від 17.02.2011 р.

Підписано до друку з оригінал-макету 04.10.2016 р.
Формат 60x84/16 Ум. друк. арк. 1,12
Наклад 1000 прим.